

*Avrupa'da Dünden Bugüne Müslüman İmajı ve Bazı Fiili Neticeleri**

Mehmet ÖZDEMİR**

Tarihin, lüzumsuz bir uğraş alanı olduğuna dair zaman zaman dile getirilen bazı iddialara rağmen, geçmişin tanınmasına yardımcı olması yanında, bugünü, hattâ yarını bile etkisi altına aldığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla tarihten kopuk olarak ne bugünü değerlendirmek, ne de yarını planlamak mümkündür. Çünkü, "bugün" dediğimiz zaman dilimi, "dün" ün bir devamı; "yarın" ise "bugün"ün vârisidir.

Tarih, bünyesinde çok büyük oluşum ve değişimleri barındıran çok engin bir hafızadır. Bu oluşumlardan biri, muhtelif insan topluluklarının birbiri hakkında şekillendirdikleri imajlardır. İmajlar asırları içine alan muhtelif türden ilişkilerin birer neticesidir. Tarihin bir unsuru olması itibarıyla dün oluşan bu imajlar, az yada çok değişikliklere uğrayarak, ama çoğu kere özünü pek yitirmeden bugüne ulaşır, dahası bugünü etkisi altına alır. İşte Avrupa'da M. VIII. Yüzyıldan itibaren oluşan ve değişik evrelerden geçerek, bugün de varlığını bariz bir biçimde hissettiren "müslüman imajı", böyle bir olgudur. Peki nedir bu imaj ve nasıl oluşmuştur?

Ortaçağ tarihinin en önemli gelişmelerinden biri, belki de başta geleni; İslam fetih hareketleridir. M. 632 senesinde başlatılan bu fetih hareketleri ile 732 senesine gelindiğinde, bir diğer ifadeyle Hz. Peygamber'in vefatından bir asır sonra, müslümanlar; Doğu'da Sasani İmparatorluğu'nun varlığına son verdikten ve Türkistan'ın fethini tamamladıktan sonra Çin sınırlarına dayanmışlar, batı istikametinde ise Mısır, Kuzey Afrika (Mağrip) ve İspanya(Endülüs)'nin fethinin ardından Fransa'ya girmişlerdi.

Biraz dikkat edildiğinde, bu topraklardan Güneydoğu Anadolu ve Suriye yanında batı istikametinde feth edilen Filistin, Mısır, Kuzey Afrika, İspanya ve Güney Fransa'nın tamamıyla Hristiyan hakimiyetindeki topraklar olduğu kolayca anlaşılabilecektir. Bunun anlamı şudur: M. IV. Yüzyılda devlet dini olduktan sonra hızla yayılan Hristiyanlık, ilk defa çok ciddi ve çetin bir rakiple karşılaşmış, dahası bu yeni rakip karşısında ağır bir mağlubiyete uğramıştır.

Kilise mensupları, Hristiyanların uğradığı mağlubiyetleri, dinlerini iyi yaşayamamalarının, içinde bulundukları ahlaki bozulmanın bir karşılığı olduğu ve bu gelişmelerde, aslında "şeytanın askerleri " olan müslümanların ilahî irade tarafından geçici olarak Hristiyanlara musallat edildiği, ancak sonuçta yine hristiyanların kazanacağı yorumunu yaparak, fetihlerin meydana getirdiği şoku bir nebze de olsa hafifletmeye çalıştılar.

Ancak Hristiyan âlemi açısından asıl endişe verici olan gelişme, fethedilen topraklarda yaşayan hristiyan toplulukların kitleler halinde ve hızlı bir biçimde İslama girmeye yönelmiş olmalarıydı. İşte bu durum karşısında kilise mensupları, İslamlaşmanın engellenmesini, kaybedilen toprakların geri alınmasından daha önemli bir vazife olarak telakki ettiler. Bunun için buldukları en önemli çare, hristiyan kitlelere İslamın ve müslümanların son derece çirkin ve sevimsiz bir görüntü içerisinde takdim edilmesinden ibaretti. Bir başka ifadeyle artık hristiyan dünyasında yönlendirilmiş bir müslüman imajı şekillenmeye başlamaktaydı. Özetle ifade etmek gerekirse bu imaj çerçevesinde;

1) İslamiyet, gerçek ve doğru din olan hristiyanlık karşısında, yalan ve hurafeden ibaret bir dindir. Hz. Muhammed din adına uydurma kıssalarla batıl inançları birbirine karıştıran ve söylediklerini destekleyecek mucizelerden yoksun bulunan bir "sahte peygamber" dir. Her ne kadar onun bazı sözleri kulağa doğru ve hoş gibi

* Bu tebliğ, İpek Yolu Vakfı Araştırma Merkezi tarafından 27-28 Haziran 1998'de Ankara'da tertip edilen I. Milletlerarası Avrupa Türklüğünün Meseleleri ve Çözümleri Sempozyumunda sunulmuştur.

** Doç. Dr. A.Ü. İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesi.

gelse de, bu sözlerin içinde fesat ve zehir gizlidir.

2) İslamiyet, kılıç, şiddet ve zorbalık dinidir. Bu din özellikle hristiyanları baş düşman olarak görür. Onların öldürülmesi, imha edilmesi, onlara her türlü zulmün yapılması. Kur'an'ın bir emridir. Yine hristiyanların kılıç zoruyla müslüman yapılması da bu dinin gereğidir.

3) İslam şehvet dinidir. Kur'an'da zina serbesttir. Hattâ homoseksüelliğe müsaade edilmiştir. Müslüman erkekler yedi, hattâ on kadınla evlenebilirler.

4) Hz. Muhammed, kıyamete yakın geleceği bildirilen "deccal" dir.

5) Müslümanlar "putperest" tir, "şeytanın askerleri" dir.

Asırlarca İslamdan bahseden hristiyan kaynaklarında işte böyle bir İslam ve müslüman imajı çizildi; papalar mektuplarında bu imajı işlediler; papazlar vaazlarıyla hep bu imajı pekiştirdiler. Mesele bununla da kalmadı. Değişik coğrafyalarda kutsanan hristiyan azizleri, Tanrı'nın müslümanlara olan öfkesinin yeryüzündeki birer sembolü haline getirildi. Bunun en tipik örneği, Hz. İsa'nın kardeşi olduğuna inanılan İspanya'daki Santiago (Aziz Yakup)' dur. Katalotik hristiyanlar, Santiago'nun tarihi şahsiyetini bir tarafa bırakarak, bu ismi, İspanya'yı "putperest" olarak niteledikleri müslümanlardan geri almak ve yarınmada Hristiyanlığı tekrar ihya etmek üzere Tanrı tarafından görevlendirilen olağanüstü bir kahramana dönüştürmüşlerdir.

Netice itibarıyla, fetihlerin hemen akabinde oluşmaya başlayan bu imaj çerçevesinde Hristiyanlık "Tanrı'nın dini", hristiyanlar "Tanrı'nın askerleri" ; Müslümanlık "şeytanın yolu", müslümanlar ise "şeytanın askerleri" idi. Dolayısıyla iki din ve iki dinin mensupları tam zıt istikametlerde duruyorlardı.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, bu imaj, bir takım gelişmelerin hasıl ettiği bir sonuçtu; ancak kendisi de bilahere başka bazı gelişmelerde rolü bulunan önemli faktörlerden biri haline geldi. Bu gelişmelerden ilki ve belki de en önemlisi, haçlı savaşlarıdır. Kutsal mekanları kurtarmak maksadıyla "putperestler" e karşı kutsal savaşa çıktıklarına inanan hristiyan askerleri en fazla keyiflendiren husus, akıtılan müslüman kanının çokluğu idi. Tarihçi Runciman'ın ifadesiyle haçlı askerleri, zincirden boşanmış deliler gibi yollarda, evlerde ve camilerde oradan oraya koşup, önlerine çıkan herkesi kadın, erkek ve çocuk demeden öldürüyorlardı. Müslüman kanına o kadar susamışlardı ki, sonunda öldürdükleri müslümanların kanları, aynı Runciman'ın tesbitlerine göre, neredeyse diz boyuna ulaşmıştı.

Oluşturulan bu sahte müslüman imajının Ortaçağ'da hafızalarda yer eden önemli fiili neticelerinden bir diğeri, müslümanlardan geri alınan Sicilya ve Endülüs gibi topraklarda hristiyan hakimiyetinde yaşamak durumunda kalan müslüman topluluklara uygulanan hristiyanlaştırma ve asimilasyon politikalarıdır. Bu topraklarda, hristiyan idareciler siyasi hakimiyetlerini sağladıktan sonra, kendi idareleri altındaki müslüman cemaatlerini, "Hristiyanlığı kirlenmeleri muhtemel necis unsurlar" olarak görmüşlerdir. Bu bakış açısının bir sonucu olarak, devlet - kilise ikilisi, daha önce yahudiler üzerinde denenilen ve büyük ölçüde başarılı olan metodun bir benzerini uygulamaya koyarak, müslümanları hristiyanlaştırmak suretiyle kendi tabirlerince onları "necasetten arındırma"ya gayret ettiler. Bunun için daha önce verilen can, mal ve din emniyetine dair güvenceler göz ardı edilerek,

- müslümanların zorla vaftiz edilmeleri için bir dizi ferman çıkarıldı,

- İslâm dini ile ilgili kitaplar toplanarak imha edildi,

- İslâmî kılık-kıyafet ve ibadetler yasaklandı,

- Arpça konuşma ve yazma, müslüman veya Arap isimleri kullanma, Arapça şarkı söyleme de yasaklar kapsamına alındı,

- Cami ve mescidler kiliseye çevrildi,

- Küçük yaşta çocuklar, ailelerinden alınarak, hristiyan terbiyesiyle yetiştirmelerini sağlamak maksadıyla manastırlara teslim edildi,

- Bütün bunların ardından vaftiz edilen müslümanların gerçek birer hristiyan olup olmadıklarını kontrol etmek için engizisyon mahkemeleri devreye sokuldu.

Görüldüğü gibi, buraya daha başkaları da eklenebilecek olan bu tedbir ve uygulamalar, kelimenin tam anlamıyla "düşman" olarak kabul edilen bir topluluğun toptan yok edilmesi hedefine yönelikti ve bu hedefe de büyük ölçüde ulaşıldı. Bunda hristiyan idarecilerin hristiyanlaştırma politikasını uygulamada gösterdikleri ısrar ve titizliğin büyük rolü bulunduğu şüphesizdir. Bununla birlikte müslümanların durumunun da bu başarının sağlanmasına yardımcı olduğunu belirtmeden geçmemeliyiz. Şöyle ki: Hristiyanlaştırma politikası uygulamaya konur konmaz, müslümanların ekonomik bakımdan durumu iyi olanları ve bu arada münevverleri, Kuzey Afrika'ya göçü tercih ettiler. Dolayısıyla İspanya'da kalan müslüman cemaat, hem ekonomik hem de entellektüel düzey bakımından fakirleşmiş ve sonuçta kimliğini muhafaza konusunda dirençsiz kalmıştır. Diğer taraftan o dönemde mevcut bulunan müslüman ülkeler,

söz konusu müslümanlara yardım için müşterek bir plan ve politika geliştirememişlerdir.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen müslüman cemaatinin önemli bir bölümü, şeklen hristiyan görünse de, gizlilik içerisinde İslama olan bağlılığını şu yada bu şekilde devam ettirmenin gayreti içerisinde olmuştur. Bu durumu farkedenden hristiyan idareciler, bu sefer kesin çözüm için sürgün politikasını devreye sokmuşlar ve bu suretle varlığına tahammül edemedikleri müslümanları on asırlık topraklarından koparıp atmışlardır.

İspanya'da İslamla hesaplaştığına inanan Batı Hristiyanlık âlemi, tam da bu sevinci yaşarken, aynı sırada yine İslam adına Anadolu üzerinden kopup Balkanlar ve Orta Avrupa'ya doğru hareket etmekte olan müslüman Türklerle karşılaştı. Bu sefer imaj oluşturma mekanizması, Türkler aleyhine harekete geçirildi. Daha önce müslüman Araplara nisbet edilen olumsuz sıfatların tümü, belki de daha fazlası, Türkler için söylenmeye, yazılıp çizilmeye başladı. Söz gelimi 1603'te General History of the Turks (Türklerin Genel Tarihi) isimli eseri yazan İngiliz papaz Knolles, Türkleri "dünyaya dehşet saçan teröristler" olarak nitelemekteydi. Shakespeare'nin cümlelerinde Türk, "şehvetperest", "cinsel edebden mahrum aciz bir hayvan", "zalim ve sinsi bir insan" olarak takdim edilmekteydi. Luther Türkleri kötülemek için daha da ileri gidiyor ve Türk'ün tecessüm etmiş şeytan yada şeytanın ta kendisi olduğunu söylüyordu.

İslamiyet ve müslümanlar hakkında Ortaçağ'da oluşan bu imaj, büyük ölçüde Yeniçağ'da da varlığını muhafaza etti. Peki bu gün için durum nedir?

Doğrusu bugünkü Avrupa'nın Ortaçağ'daki Avrupa'nın aynısı olduğunu söylemek ne kadar zor ise, bugünkü Avrupalının müslüman imajının dünkü ile aynı olduğunu söylemek de o derece zordur. Her şeyden önce, dünden farklı olarak günümüz Batı dünyasında, sayıları henüz çok olmasa da, İslam'a nisbeten daha objektif ölçülerle bakabilen ve bu çerçevede değerlendirmeler yapabilen ciddi ilim adamlarının varlığı söz konusudur. Diğer taraftan bugünün Avrupa'sı kendi içinde geliştirdiği ve uygulamaya çalıştığı temel insan hakları değerleriyle dünün Avrupa'sından çok farklıdır.

Ancak bütün bunlara rağmen, Avrupa İnsanının büyük bir bölümünün şuur altında klasik müslüman imajının varlığını muhafaza ettiği bilinmeyen bir gerçek değildir. Bu cümleden olarak edebî eserlerde müslüman yine aşağılanmaktadır. Filmlerde müslüman ya tiksindirici ya da alay konusu tiplerle takdim edilmektedir. Televizyonlar ve diğer basın yayın organları, İslam dinini terör ve şiddet kavramlarıyla iç içe göstermek için bilinçli

bir çaba sarfetmektedirler. Bazı ırkçı siyasî partiler, müslümanları "sürü" olarak niteleyip aşağılamaktadırlar. Eski ABD Cumhurbaşkanılarından Nixon, 1992 yılında yayınladığı bir eserinde, Amerikalıların çoğunun müslümanları uygar olmayan, kirli, barbar, aklını iyi kullanamayan bir toplum olarak görme eğiliminde olduklarını dile getirmektedir. İlk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitaplarında İslam ve müslümanlarla alakalı olumsuz ifadeler ve yanlışlıklar, yine varlığını korumaktadır. Hattâ olumsuz müslüman imajı, Avrupa haritasının içinde mülhaza edilen bazı bölgelerde, bugün bile en az Ortaçağ'daki kadar şiddetli etnik ve dinî temizlik hareketlerine mesned teşkil edebilmektedir. Bulgaristan, Bosna-Hersek ve Kosova'da yaşananları, söz konusu müslüman imajı ile irtibatlandırmadan tam olarak anlamak mümkün değildir.

İşte Avrupa Türklüğü ya da bir başka ifadeyle Avrupa'da Türkler, kendileri dışında ve fakat kendileri hakkında başkaları tarafından oluşturulan böyle bir imajla karşı karşıyadırlar. Bu imaj, ister istemez, onun kimlik mücadelesinin önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır. Ancak değişim, tarihin temel dinamiklerinden biridir. Binaenaleyh sözü edilen imaj da bir şekilde değişecektir. Sabırlı, bilinçli ve planlı gayretler, bu değişimi hızlandıracak ve yarını bugünden daha olumlu bir hale dönüştürebilecektir. Bunu sağlayabilmek için gerek Türkiye'deki ilgili yetkililere gerekse Avrupa'daki Türklere önemli görevler düşmektedir. Maddeler halinde sıralayacak olursak,

1- Türklerin kimliklerini sağlayacak iki temel öğeden biri dilleri, diğeri ise dinleridir. Dolayısıyla hem dillerini hem de dinlerini doğru kaynaklardan öğrenmelerini sağlayacak mekanizmalar mutlaka geliştirilmelidir.

2- İlgili Avrupa ülkeleri nezdinde teşebbüslerde bulunularak, İslam ve Türkler hakkında ders kitaplarında yer alan ve doğrudan Türklere bakışı etkileyen yanlış bilgilerin düzeltilmesi için daha yoğun çaba sarfedilmelidir.

3- Türkler, içinde yaşadıkları Avrupa ülkelerinin asimile olmadan uyumlu bir unsuru haline gelmelidirler. Bunun için o ülkelerin hassas oldukları değerler iyi bilinmeli ve dikkate alınmalıdır. Sağlıklı bir iletişim içinde yaşadıkları toplumların dillerini mutlaka öğrenmelidirler. Bu hususta yahudi cemaatlerinin tecrübeleri dikkatle incelenmelidir.

4- Türkler, davranışlarıyla içinde yaşadıkları toplumlara, başka bir devletin "beşinci kol"u gibi çalıştıkları intibasını vermemelidirler. Çünkü hiç bir ülke ve toplum, kendi sınırları içinde kendi aleyhine hareket eden bir topluluğa ilânihiye müsamaha göstermez, gösteremez.

5- Türkler, yaşadıkları toplumlarda, nüfuz ve etkilerini artırabilmek, toplumun vazgeçilemez bir parçası oldukları kanaatini yerleştirmek için, mutlaka ekonomik ve kültürel açılardan son derece güçlü olmalıdırlar.

6- Ekonomik ve kültürel alanda sağlanacak birikimden, medya organları vasıtasıyla var olan yanlış imajı düzeltmek için yararlanılmalıdır.

7- Türkiye Avrupa'daki Türklerin eğitimini daha ciddi bir şekilde ele almalıdır. Bu maksatlar gönderdiği eğitimcilerin milli kültürü hazmetmiş, döviz için değil, hizmet için giden elemanlardan olmasına dikkat etmelidir.

Sonuç itibarıyla, Avrupa'da dünden bugüne var olan müslüman ve Türk imajının olumsuz olduğu ve bu imajın Türklerin önüne zaman zaman bir engel olarak dikildiği bir vakıadır. Ancak bu imajı düzeltmede, asıl görevin

bizlere düştüğü unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Assaf Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, İstanbul 1991

Anwar G. Chejne, *Islam and The West*, Albany 1983

E. İzzetî, *İslamın Yavuluş Tarihine Giriş* (Türkçe çev.: Cahit Koytak), İstanbul 1984.

A. Castro, *La realidad historica de Espana*, Mexico 1980

Muhammed Benaboud, "Orientalism and the Arab Elite", *The Islamic Quarterly*, XXVI/1 (1982)

S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi* (Türkçe çev.: Fikret İşıltan), I-III, Ankara 1989.

Muhammed Hamdi Zakzük, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, İzmir 1993.

Bryan S. Turner, *Oryantalizm, Kapitalizm ve İslam*, İstanbul 1991.